

Omsorg i fritidshemmet – teori och praktik

Nils Vallberg – Linköpings universitet

Varför omsorg?

Uppläggning

- ▶ Vad är omsorg?
- ▶ Uppdrag omsorg
- ▶ Förutsättningar för omsorg i fritidshem?
- ▶ Resultat från avhandlingsprojekt

Vad är omsorg?

Ett vitt begrepp

Debatt

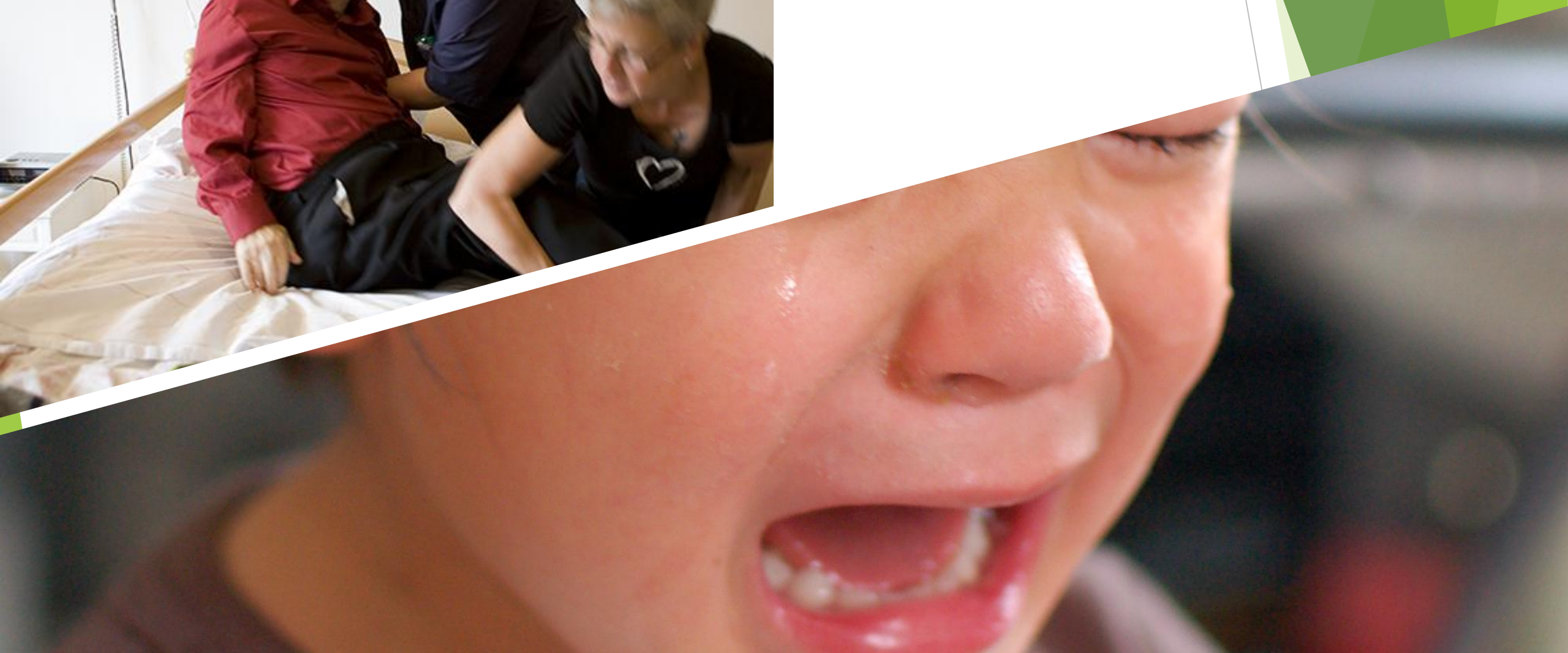
Mer resurser till vård, skola och omsorg

En aspekt av
en relation (Wærness, 1984)

Den aspekten har
specifika kvaliteter kopplade till sig
(Michaeli, 1995)

Caritas -

kärlek till den levande
människan och vördnad
inför livet självt

Börda

Kärt besvär

Allt från uppsyn till intensiv vård (Sundström & Malmberg, 2006)

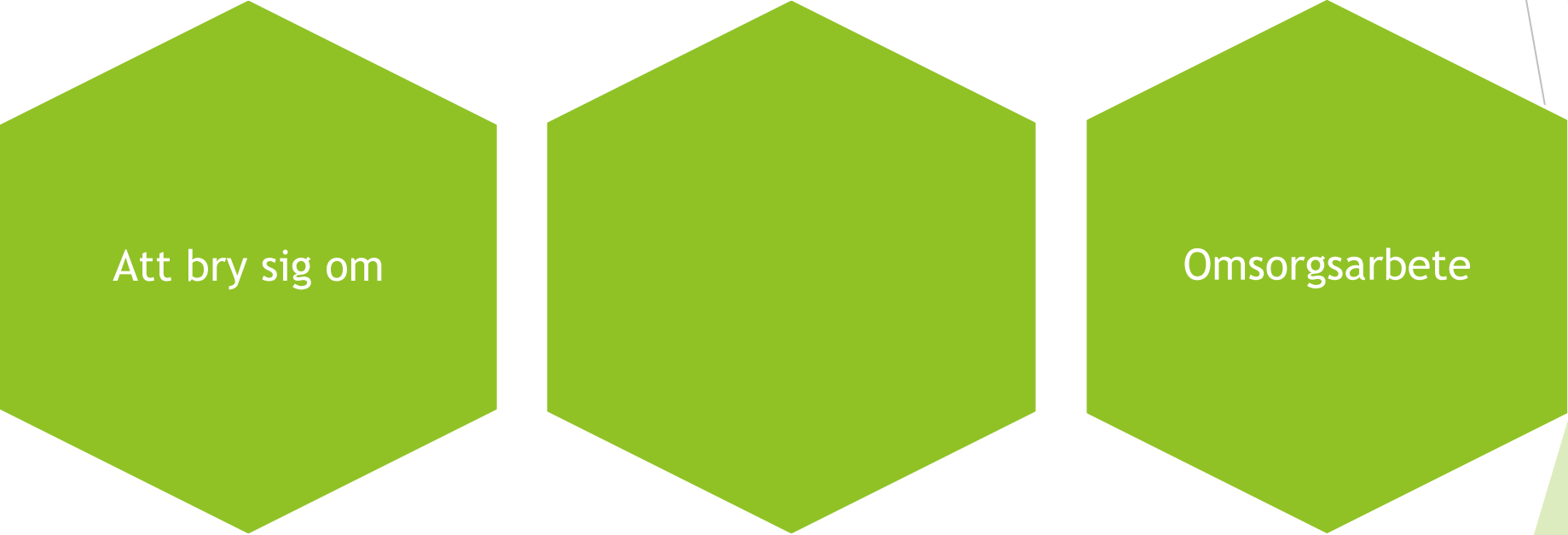

Omsorgsmottagarens behov

Relationell omsorg (Noddings, 2010)

Omsorgens avarter

Att bry sig om

Omsorgsarbete

Dygdomsorg (Noddings, 2010)

Processtid

(Davies, 1996)

The background features a white central area with abstract green geometric shapes on the right side. On the left, there is a close-up, angled view of a stack of colorful folders in shades of blue, orange, and green.

Uppdrag omsorg

Personalen har ansvaret för att barn

- ▶ *får sina behov tillgodosedda*
- ▶ *inte skadas och*
- ▶ *inte skadar något eller någon annan*

”kravet på tillsyn varierar beroende på barnets ålder, mognad och övriga omständigheter innebär i de flesta fall att ansvaret för tillsynen är större när det gäller barn som går i förskolan och skolans lägre årskurser” (Skolverket 2024).

Skollagen (SFS 2010:800)

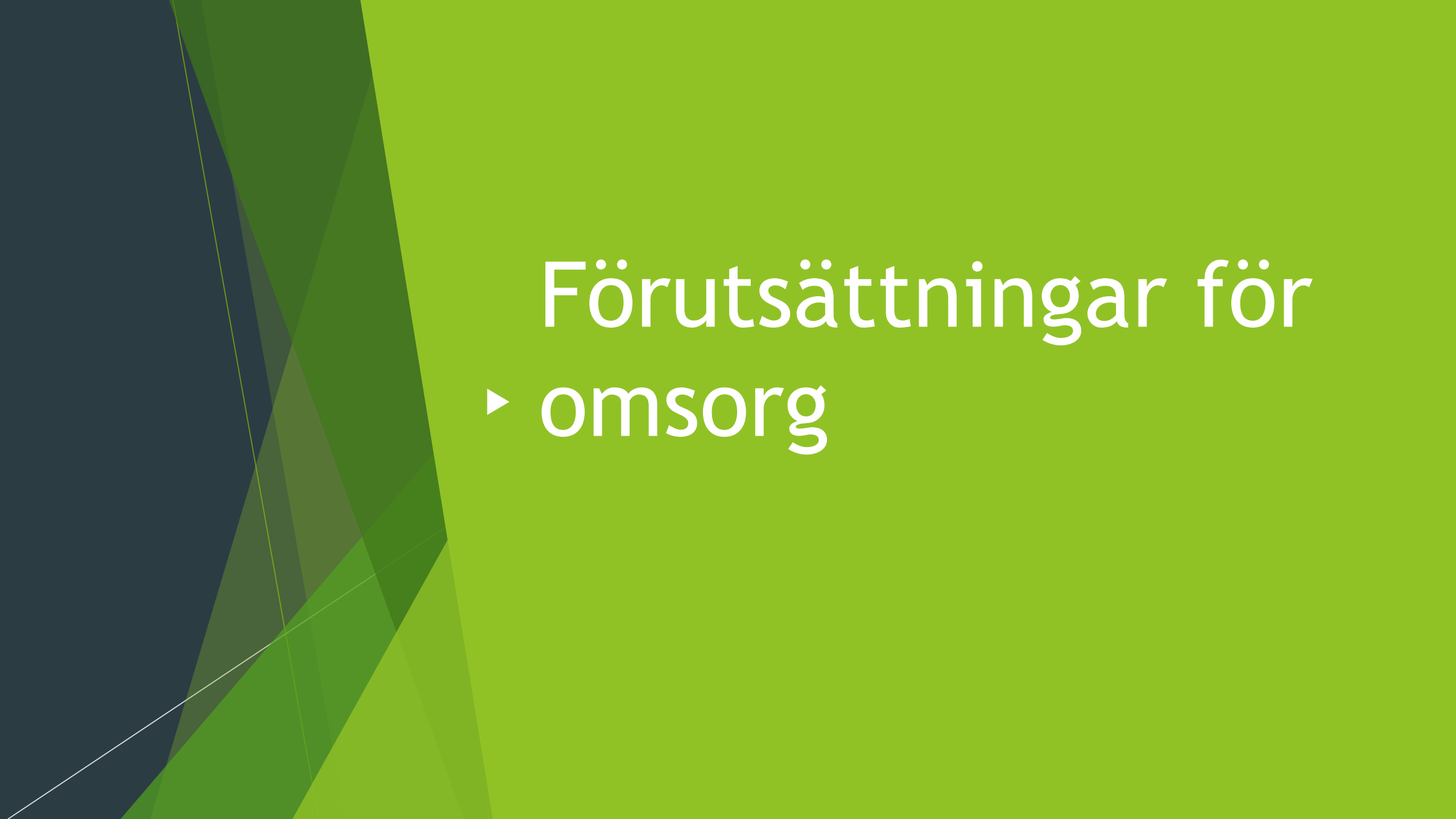
Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Skolan ska präglas av omsorg om individen, omtanke och generositet (s. 7)

Omsorg om den enskilda elevens hälsa, välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten (s. 10).

Skolans mål är att varje elev visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv (s. 11)

Begreppet undervisning ska ges en vid tolkning i fritidshemmet där omsorg, utveckling och lärande utgör en helhet (s. 25).

Förutsättningar för

- ▶ omsorg

Ett förändrat uppdrag

Stora barngrupper och låg personaltäthet

utveckling, lärande och
en meningsfull fritid

Stärkt kvalitet och likvärdighet
i fritidshem och pedagogisk omsorg

FRITIDSHEMMETS OMSORG - BARN OCH PERSONALS GÖRANDE OCH PERSPEKTIV

Resultat

Tillsyn

Rutiner

Regler

Ha en överblick

Hjälpa barnen

Vara med barnen

Vara lite tjenis

Tillsyna

Bottnar i en
omsorg om
barnens säkerhet
och trygghet

Högt värderat

Inte uppskattat

Tillsyna - ett exempel

Ronja, Stella och Kristina står och pratar vid ett av borden. Diskussionen har troligtvis pågått en liten stund när jag ställer mig bredvid.

Ronja: ...det var ju prat om att jag inte skulle ta honom på tisdagar.

Stella: Jag måste pricka nu.

Kristina: Men då tar jag honom

Stella: Aha, okej.

Ronja ropar ut i matsalen att alla som inte har tagit mellis kan göra det. Barnen, som har suttit och väntat ett tag, ställer sig med ens och går mot smörgåsdiskens. Ronja tittar ner i mobilen och trycker på den.

Stella: Jag har prickat ut Marja. Jag såg hennes mamma... jag går nu.

Ronja: Okej, bra.

Ronja sätter sig medan Kristina går och ställer sig vid sidan av bordet med mobilen i handen. Stella går mot matsalsentrén. (från fältanteckning).

Omsorgsrutinerna

Bottnar i en omsorg om barnens trygghet

Håller barnen till/undantar vissa barn

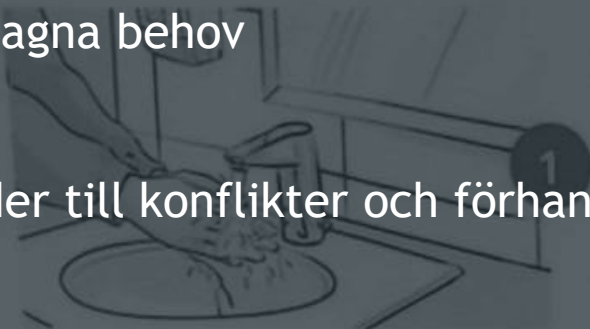
Omsorgsreglerna

TVÄTTA DINA HÄNDER

- ▶ Omsorg görs via regler om barnens säkerhet och trygghet

- ▶ Antagna behov

- ▶ Leder till konflikter och förhandlingar mellan personal och barn

Blöt dina händer i
varmt vatten.

Ta tvål!

Gnugga runt tvålen på

Omsorg i konflikt och förhandling

Efter en stund springer ett av barnen fram till Kristina och säger att hen vill ta av sig tröjan. Nej, säger Kristina. Du kan dra upp ärmarna. Ah, meh, säger barnet och grimaserar. Jag är svettig. Kristina trär upp ärmarna så barnets underarmar blottas. Inte bara en T-shirt, säger hon sedan. Det är inte så varmt än. Men aah... okej, säger barnet och springer i väg.

Matchen avbryts när bollen far över sidan av arenan. Henning har trätt av ärmarna och låter tröjan hänga i halslinningen över ryggen, som en mantel. Oskar tar av sig tröjan och kastar den i ett av arenans hörn. Kristina säger åt Oskar att ta på sig tröjan igen. Oskar säger att det är för varmt och följer sedan händelserna runt bollen. Ja, okej, säger Kristina. Men ta på dig tröjan om du fryser. Det är inte så varmt än, även om man kanske tror det. Henning tar också av sig tröjan och slänger den i samma hörn som Oskar. Ytterligare några barn tar av sig tröjan innan matchen fortsätter.

Att ha en överblick

► *En del elever behöver ju mer, närhet och trygghet och stöd av vuxna än vad andra behöver, och då behöver vi ju ge det till dem. Men, vi måste vi ju vara medvetna om att en del söker ju mycket vuxenkontakt, och vi måste ju också räckta till alla barn och ha en överblick. Vad kan jag göra i det här tillfället och vad kan jag göra vid det här tillfället, så att det fungerar...*

Hjälpa barn

Patrik står utanför fritids och checkar in barnen. Maja kommer ut och frågar om han kan sätta på vantarna. Ja, säger Patrik och hukar sig. Över eller under frågar han. Över, svarar Maja. Patrik trär vanten över ärmen på Majas overall, varefter Maja går mot skolgården.

Att vara med barnen

Aisha går balansgång på kanten till sandlådan. Hon håller Karin, som går på marken bredvid, i handen. Karin säger till Aisha vad hon ska göra och tänka på för att klara av balansakten utan att trilla av kanten. De närmar sig en påbyggnad av sandlådan, där kanten som Aisha går på smalnar av. Karin tittar ner på Aishas fötter, Aisha gör detsamma. Ena handen har Aisha, som sagt, i Karins hand och andra handen lyfter hon i en rät vinkel ut från kroppen. Aisha vinglar både fram och tillbaka, och i sidled. Hon pratar lite för sig själv. Så, nu blir det svårt igen säger Karin. Aisha tar stöd i Karin, och Karin håller i sin tur emot. Så där, bra, säger Karin.

Att vara med barnen

- Efter avbrottet fortsätter matchen. Medan jag och Kristina står och pratar kommer Oskar drivande med bollen. Kristina sätter ut foten. ”Men Kristina” ropar Oskar och Henning surt. Kristina skrattar och härmar dem: ”men Kristina”. Henning går fram till Kristina med armarna utsträckta fram för sig. ”Men”, säger han och skrattar. Kristina fångar Hennings armar. När de fortsätter far bollen ut över kanten på arenan. Barnen börjar applådera. Kristina skrattar och går över till andra sidan planen. Hon tar upp ett barn i armarna och snurrar ett varv. De skrattar tillsammans. Kristina blir ombedd att göra ”igen”. Okej, säger hon och snurrar ett dubbelvarv till. De skrattar.

Vara lite tjenis

Anna: Men, bry sig om. Jag tycker det är lite annorlunda mot skolan. På fritids är man ju mer lite tjenis, lite mer kompis. I klassrummet blir det lite mer plikt.

Hilda och Karin: Ja.

Anna: Man kan vara lite sig själv på fritids, man kan skoja lite på ett annat sätt kanske och...

Hilda: Lite mer avslappnat.

Anna: Ja, sen kan det vara svårt att man har en viss roll i klassrummet, och sen ibland kan det nästan bli att det går över i att man blir för bra kompis, och att de inte lyssnar på en för det. Jag tycker att den där balansen kan vara svår. Hur tjenis kan man va, och så?

Referenser

► Michaeli, I. (1995). *Omsorg och rättvisa - ett dilemma*.

► Meyers.

► Nodding, N. (2010). *The maternal factor. two paths to morality*. University of California Press

► Skolverket. (2016) *Fritidshemmet - Ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del*. Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=12050>

► Skolverket. (6 maj 2024a). *Tillsynsansvaret*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/tillsynsansvaret#h-Forskolorsskolorochfritidshemstillsynsansvar>

► SOU. (2020:34). *Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg*. <https://www.regeringen.se/contentassets/7302f489bbde433b958beedb7b1bdeff/starkt-kvalitet-och-likvardighet-i-fritidshem-och-pedagogisk-omsorg-sou-202034/>

► SOU. (2022:61). *Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en medningsfull fritid*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokume>

► Sundström, G., & Malmberg, B. (2006). *Omsorg människor emellan - En översikt av omsorgsgivande i den svenska befolkningen*, Rapport. Socialstyrelsen. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:4486/FULLTEXT01.pdf>

► Wærness, K. (1984). The rationality of care. *Sage*, 5(2), 185-211. <https://doi.org/10.1177/0143831X8452003>

►

Tack!

liu.se